

Wyrazy podstawowe i pochodne

1. Cele lekcji

a) Wiadomości

Uczeń:

- wie, czym zajmuje się słowotwórstwo,
- wie, co nazywamy wyrazem podstawowym i pochodnym,
- zna zasady tworzenia wyrazów pochodnych.

b) Umiejętności

Uczeń:

- potrafi wskazać wyraz podstawowy i pochodny,
- umie utworzyć wyraz pochodny.
-

2. Metoda i forma pracy

- Metoda praktycznych ćwiczeń językowych,
- burza mózgów.

3. Środki dydaktyczne

- Kolorowe kartoniki z przykładami wyrazów,
- karty pracy.

4. Przebieg lekcji

a) Faza przygotowawcza

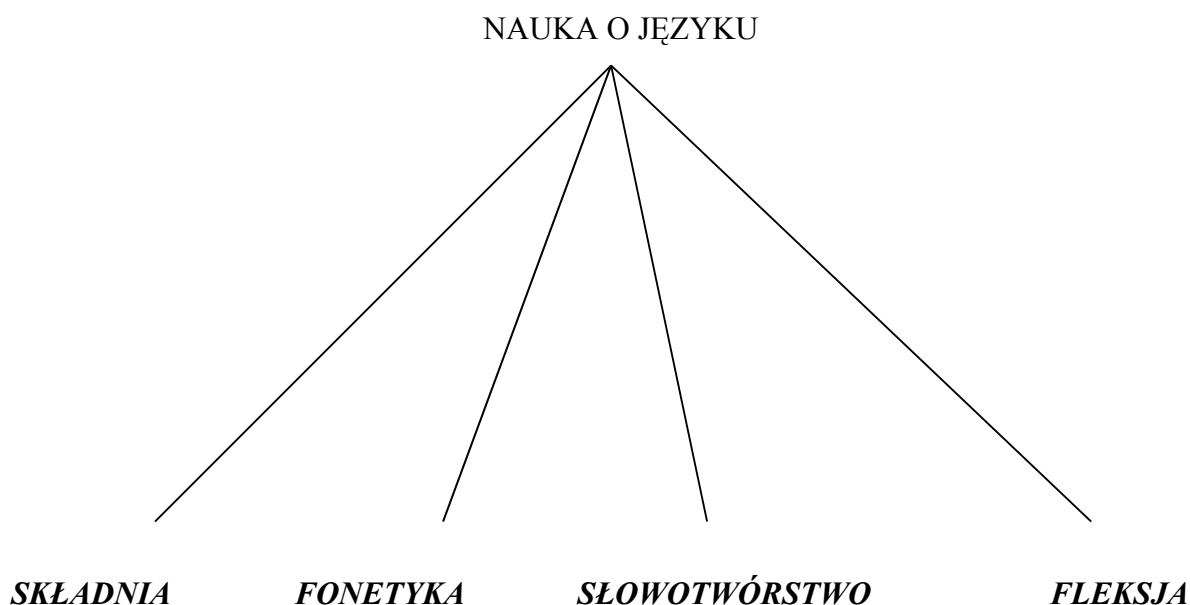
Na początku zajęć nauczyciel prosi uczniów o wymienienie okoliczności, w jakich tworzone są nowe wyrazy w języku.

Będą to takie sytuacje, jak:

- pojawienie się nowego przedmiotu, rzeczy,
- zapożyczenie do naszego języka zwrotów, nazw z innych języków,
- zmiana dotychczasowego znaczenia wyrazu.

Nauczyciel wyjaśnia uczniom, że w języku polskim jest specjalna dziedzina nauki o języku (w gramatyce języka polskiego), która zajmuje się tworzeniem nowych słów, opisywaniem ich powstawania i badaniem ich budowy. Jest to słowotwórstwo.

Nauczyciel przy okazji omawia schemat, który ilustruje podział polskiej nauki o języku.

b) Faza realizacyjna

1. Następnie nauczyciel rozdaje uczniom materiały pomocnicze ([załącznik 1](#)).
2. Na kartonikach znajdują się wyrazy podstawowe i pochodne. Zadanie uczniów polega na odnalezieniu par wyrazów i wskazaniu tego, który jest wyrazem podstawowym.
3. Po znalezieniu odpowiadających par uczniowie przepisują przykłady do zeszytów, zaznaczają w wyrazach część wspólną, czyli podstawę słowotwórczą.
4. Potem uczniowie utrwalają swoją wiedzę, wykonując ćwiczenie 1, 2 i 3 ([załącznik 2](#)).
- 5.

c) Faza podsumowująca

Po wykonaniu ćwiczeń nauczyciel prosi uczniów, by zastanowili się, w jaki sposób powstają wyrazy pochodne i jakimi częściami mowy są najczęściej wyrazy podstawowe.

Wnioski należy zapisać w zeszytach:

Wyrazy pochodne powstają poprzez dodanie pewnego elementu do wyrazu podstawowego.

Wyrazem podstawowym może być rzeczownik, przymiotnik, wyrażenie przyimkowe

(przyimek z rzeczownikiem).

Wyrazem podstawowym nazywamy taki wyraz, od którego tworzony jest inny wyraz (pochodny).

Następnie nauczyciel omawia pracę domową.

5. Bibliografia

1. Jaworski M., *Język polski, gramatyka i ortografia, klasa 6*, WSiP, Warszawa 1983.
2. Przyłubscy E. i F., *Język polski na co dzień*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1990.

6. Załączniki

a) Karta pracy ucznia

[załącznik 1.](#)

SZKOŁA	KOPAĆ	CZYTAĆ
STAL	MÓWIĆ	BLUZA
DWÓR	PUCH	ŚLEDZIĆ

ŚLEDZTWO	MÓWCA	STAŁOWY
KOPARKA	PUSZEK	BLUZKA
DWORZANIN	SZKÓŁKA	CZYTELNY

[załącznik 2.](#)

Ćwiczenie 1

Przepisz podane wyrazy z grup A i B, tworząc pary wyrazu podstawowego (który stoi jako pierwszy) i pochodnego.

*klasa, dawać, piec, sprzedawca, mydło, sennik, młyn, domek, pech, ptak, górnictwo
górnik, dawca, dom, mydélko, piekarz, klasowy, ptaszek, pechowy, sprzedawać, sen, młynarz*

Ćwiczenie 2

Utwórz rzeczowniki i przymiotniki od podanych wyrażen przyimkowych.

WYRAŻENIE PRZYIMKOWE	RZECZOWNIK
-----------------------------	-------------------

za lasem	
za piecem	
pod gardłem	
do żywota	

WYRAŻENIE PRZYIMKOWE	PRZYMIOTNIK
za kulisami	
w kwiatki	
przed szkołą	
pod miastem	

Ćwiczenie 3

Uzupełnij tabelkę.

Rzeczownik	przymiotnik	czasownik
marzyciel		
		słabnie
czerwień		
	rozmowny	
		zapowiadać

b) Zadanie domowe

Proponuję wykonanie ćwiczeń z zeszytu ćwiczeń do nauki o języku autorstwa Michała Jaworskiego (zob. bibliografia poz. nr 1, ćwic. 223-48, 231-49).

7. Czas trwania lekcji

45 minut

8. Uwagi do scenariusza

Scenariusz przeznaczony jest do realizacji w klasie 6.